

TÜRKİYE'DE SOSYAL POLİTİKA ARACI OLARAK GELİR VERGİSİ UYGULAMASI

Practice Of Income Tax As A Tool For Social Policies in Turkey

Yrd.Doç.Dr.İskender GÜMÜŞ

Kırklareli Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, İş Hukuku ve Sosyal Güvenlik Hukuku ABD,
Kırklareli/Türkiye

Öğr. Gör. Tarkan PERAN

Kırklareli Üniversitesi, Sosyal Bilimler Meslek Yüksekokulu, Maliye Programı, Kırklareli/Türkiye

Gümüş, İ. & Peran, T. (2017). "Türkiye'de Sosyal Politika Aracı Olarak Gelir Vergisi Uygulaması", Vol:3, Issue:12; pp:209-219 (ISSN:2149-8598)

ARTICLE INFO

Article History

Makale Geliş Tarihi

Article Arrival Date

17/06/2017

Makale Yayın Kabul Tarihi

The Published Rel. Date

27/07/2017

Anahtar Kelimeler

Sosyal politika, vergileme, gelir vergisi, verginin sosyal fonksiyonu, devlet müdahalesi

Keywords:

Social policy, taxation, income tax, social function of tax, state intervention

ÖZ

Bu çalışma, Türkiye'de vergi sisteminin sosyal politika ile ilişkisine gelir vergisi temelinde odaklanmaktadır. Hükümetler izlemiş oldukları vergi politikaları ile kamusal mal ve hizmetlerin finansmanını sağlanması olarak ifade edilen mali amaçların yanında mali olmayan amaçlarını da gerçekleştirmeyi hedeflemektedir. Bu mali olmayan amaçların içerisinde sosyal faydayı ön plana çıkararak politikalar gün geçtikçe önem kazanmaya başlamış ve vergilerde bu yönde yapılan ayarlamalar yaygınlık kazanmıştır. Özellikle, gelir vergisinin bir tür dolaylı vergi olması, sadece vergi mükellefinin ekonomik durumuna değil aynı zamanda bakmakla yükümlü aile fertlerinin kişisel özelliklerini de vergileme sürecinde dikkate alınmasını gerektirir. Türkiye'de hükümetin sosyal politika hedeflerini gerçekleştirme noktasında gelir vergisinin 2016 yılı toplam vergi hasılatları içinde payı dikkate alındığında, hem finansman aracı ve hem de gelir dağılımını yeniden düzenleyici rolü bağlamında önemli bir araç olduğu görülmektedir.

ABSTRACT

This paper is focused on the relation between taxation system and social policies in Turkey with regard to income tax. Governments' tax policies allow them to target achievement of non-financial objectives in addition to their financial objectives, i.e. financing for public goods and services. Among these non-financial objectives, ones that require governmental policies with higher social benefit have increasingly got substantial, so it has become a common practice to determine the taxes according to those objectives. In particular, the fact that income tax is a kind of direct tax, bring along a need for caring not only the economic situation of the tax payer, but also the individual characteristics of their dependents. Considering the share of income tax among Turkey's total tax revenues in 2016, with respect to government's achievement of the objectives set for the social policies, one can see that it is a major tool both as a means of financing and for its function in redistribution of income.

1. GİRİŞ

Klasik iktisadi anlayışa göre ekonomiye ve piyasaya devlet müdahalesi arzu edilmeyen bir durumdur. Devletin piyasaya herhangi bir müdahalesi; piyasanın işleyişini, ekonomideki kaynak dağılımını ve dolayısıyla ekonomik etkinliği bozacak ve böylece ekonominin başlangıçtaki durumdan daha kötü hale gelmesine neden olacaktır. Bu açıdan klasiklere göre devlet piyasanın işleyişine müdahale etmemelidir. Hatta ekonomik krizin yaşandığı bir ortamda dahi devlet krizin etkilerini ortadan kaldırmak için piyasaya bir oyuncu olarak girmemelidir. Hükümetlerin piyasaya kendiliğinden müdahalesi, piyasada ortaya çıkabilecek düzensizlik ve bozuklukları düzeltmek bir yana, gerçekte bu düzensizlik ve bozuklukların temel sebebini teşkil etmektedir.

Sosyal politika uygulamaları, klasik iktisadi anlayışın egemen olduğu 19. yüzyılda sanayi devrimi ile birlikte oluşan işçi sınıfının kapitalist ekonomik düzen içerisindeki sorunlarını çözmeye odaklanan sosyal politika günümüzde işçi sorunlarının çözümünün çok ötesinde toplumun geniş bir kısmını ilgilendiren sosyal ve ekonomik yoksunlukların giderilmesi ve dolayısıyla halkın refah seviyesinin arzulanan noktaya getirilmesi şeklinde daha çok gelişmiş ekonomilere özgü bir gelişme olarak bilinen geniş bir hedef ve amaca yönelmiştir. Hedeflenen amaçlara ulaşılabilmesi için sosyal politikanın ulusal ve uluslararası birçok aracı bulunmaktadır. Bu araçların önem arz edenlerinin başında da kamu müdahalesi kapsamında devletin uygulamış olduğu vergi politikaları gelmektedir.

Devlet uygulamış olduğu vergi politikası ile geleneksel veya mali amaç olarak ifade edilen kamusal mal ve hizmet üretmek için ihtiyacı olan finansman kaynağını elde etmesinin çok ötesinde vergi ve benzeri kamu gelirleri ile mali olmayan amaçlarını da gerçekleştirmektedir. Bu mali olmayan amaçların içerisinde sosyal amaçlar gün geçtikçe önem kazanmaya başlamış ve vergilerde ayarlama yapmak suretiyle sosyal faydayı ön plana çıkararak politikalar yaygınlık kazanmıştır.

Bunun yanında, gelir dağılımının toplumu oluşturan bireyler arasında adil bir şekilde dağılımı sosyal politika açısından önemli bir unsur olarak ortaya çıkmaktadır. Yine bu bağlamda ödeme gücü yüksek olanlardan ödeme gücü düşük olanlara göre daha fazla vergi alınarak gelir seviyesi düşük olanlara transfer harcaması şeklinde aktarılması düzenleyici ve yeniden dağıtıcı bir fonksiyon olarak vergilemenin sosyal politikanın önemli bir aracı olmasını sağlamıştır. Ancak devletin vergilemeyi sosyal politika açısından önemli bir araç olarak kullanabilmesi o ülke vergi sisteminin buna uygunluğuyla ilişkilidir.

Bu çalışmada, Türk Vergi Sistemi içerisinde yer alan Gelir Vergisinin 2016 yılı toplam vergi hasılatları içindeki payı da dikkate alınarak devletin sosyal politika hedeflerini ne kadar gerçekleştirdiğine ilişkin bir tartışma yürütülecektir. Gelir vergisinin dolaysız bir vergi olması ve vergi mükellefinin ekonomik durumunun yanı sıra sadece kendisinin değil aynı zamanda bakmakla yükümlü olduğu aile fertlerinin kişisel özelliklerinin de vergileme sürecinde dikkate alınması söz konusudur. Artan oranlı tarife yapısına sahip olması, asgari geçim indirimi, sakatlık indirimi, ayırma teorisi olarak ifade edilen emek gelirinin sermaye gelirinine göre korunması, bir takım muafiyet ve istisna uygulamaları ile sosyal politikanın ilgi alanına giren kişilerin ve konuların vergilemede de dikkate alınarak eşitsizliklerin giderilmesinde bir rol üstlenmektedir.

2. SOSYAL POLİTİKA VE VERGİLEME

Sosyal politika ilk ortaya çıktığı dönemde emek ve sermaye sınıfı arasındaki sorunları çözerek işçilerin refahını artırmayı hedeflemiştir. Ancak zaman içinde sosyal politikaların kapsamı hem kişi hem de konular açısından genişleyerek bağımlı çalışanların tamamı, işsizler, küçük esnaf, topraksız köylüler gibi geliri olmayan veya yetersiz gelir sahipleri yani ekonomik olarak güçsüzler kapsama alınmıştır. Ayrıca çocuklar, yaşlılar, engelliler, tüketiciler, eski hükümlüler, gençler, kadınlar ve göçmenler gibi toplumun risk altındaki kesimini oluşturan dezavantajlı gruplar da sosyal politikanın ilgi alanına girmiştir. Diğer taraftan kişi yönünden yaşanan kapsam genişlemesi konular açısından da yaşanmış ve farklı kesimleri bünyesine alan sosyal politikalar bu kişilerin ihtiyaçlarına yönelik faaliyet ve destekleri sunmak zorunda kalmıştır. Böylece, toplumsal düzende rahatsızlık doğuran tüm çatışma alanları sosyal politikanın ilgi alanına girmiş ve bu yüzden sosyal politika her türlü sosyal sorunla mücadeleyi merkezine almıştır. Özellikle, eğitimden sağlığa, hukuki korumadan kendi kendine yardıma, sosyal yardımlardan bakım hizmetlerine, istihdam politikalarından işsizlik yardımlarına, aile ve çocuk yardımlarına, temel gelire kadar birçok konu günümüzde sosyal politika uygulamalarının temelini oluşturmakta (Yorgun, 2013: 359) ve devletin temel görevleri

arasında sayılmaktadır. Bunun yanında sosyal politikalar, günümüzde üçüncü kuşak sosyal hakları da içine alacak şekilde sosyal dışlanma, ayrımcılık, çevre ve tüketici haklarının korunması, dezavantajlı gruplar gibi konuları içine alarak stratejik bir öneme ulaşmıştır (Şenkal ve Doğan, 2012: 64).

Sınıf mücadelesinin bir sonucu olarak başlangıçta işçi haklarına odaklanan, ancak daha sonra pek çok farklı uygulamaları da içine alarak genişleyen sosyal politika konuları arasında vergilemenin ve vergi uygulamalarının yokluğu dikkati çekmektedir. Oysa günümüzde sosyal politikaya dönük çeşitli kullanım biçimleri ve potansiyel yan tesirleri ile vergileme, sosyal politika uygulamalarının ayrılmaz bir parçası haline gelmiştir (Karabacak, 2012: 223). Özellikle refah devletinin altın çağının yaşandığı İkinci Dünya Savaşı sonrasında, devletin artan sorumlulukları çerçevesinde önemli ölçüde genişleyen harcamaları finanse edebilmek adına vergi gelirlerinin artırılması yoluna gidilmiştir. Bunun için de bir taraftan vergi türleri çoğalmış, diğer taraftan da vergi oranları artmıştır. Bunun yanında artan oranlı vergilendirme, vergi sistemlerinin temel ilkesi haline gelmiştir (Tanzi, 2008: 3).

Sosyal politika vergi ilişkisi açısından Beveridge Raporu'nun da önemli bir yeri bulunmaktadır. Bir iktisatçı olan William Beveridge tarafından 1942 yılında hazırlanan raporda üç temel öneri yapılmıştır. Bunlar; kapsamlı bir sağlık sigortası oluşturulması, aile yardımı yapılması ve tam istihdamın devletçe sağlanmasıdır. 1944 yılında dönemin hükümeti tarafından yayınlanan Sosyal Sigorta raporunda Beveridge'in tavsiyelerinin çoğu kabul edilmiş ve bu rapor 1946 yılında çıkarılan Ulusal Sigorta Yasasına temel teşkil etmiştir. Ayrıca yine 1944 yılında hükümetçe iki önemli rapor daha yayınlanmıştır. Yayınlanan raporlardan Ulusal Sağlık Hizmeti, tüm sağlık hizmetlerinin evrensel olarak tüm vatandaşlara bedava olarak sağlanmasını ve finansmanının da vergilerle karşılanmasını öngörüyordu. Diğer rapor olan İstihdam Politikası ise önemli ölçüde Keynezyen bir karakteristiğe sahipti. Bu rapor, hükümetin açık vererek de olsa harcama yaparak tam istihdamı sağlaması gerektiğini öngörüyordu. Bu raporların akabinde ve devamında, Aile Yardımı Yasası 1945 yılında, Ulusal Sağlık Yasası ise 1948 yılında yürürlüğe girdi (Barr, 2004: 17-24).

Tarafsız devlet anlayışından müdahaleci devlet anlayışına geçişle birlikte devletin üstlendiği ekonomik ve sosyal faaliyetlerde ve görevlerde artışın yaşanması çeşitli sorunları da beraberinde getirmiştir. Artan bu sorumluluk ve görevler kamu harcamalarının miktarını da önemli ölçüde artırmıştır. Hem kamu harcamalarının miktarı ve hem de bu harcamaların finansmanı ülkeler arasında farklılık göstermiştir. Kamu harcamalarının miktarı ve bu harcamaların finansman yöntemi ülkelerin sahip olduğu refah rejiminin karakteristik özelliklerine göre farklılık göstermektedir. Kamu harcamalarının finansmanı için alınan düşük vergiler, daha az mal ve hizmeti getireceğinden zayıf bir refah devleti ortaya çıkacaktır. Vergi miktarı arttıkça da refah devletinin sunacağı mal ve hizmetler genişleyecektir. Dolayısıyla bu çerçevede bakıldığında, Esping-Andersen'in üçlü klasik sınıflandırmasına göre liberal refah rejimine sahip ülkelerde vergiye ihtiyaç daha az iken, muhafazakar refah rejimine sahip ülkelerde bu ihtiyaç artmakta, sosyal demokrat refah rejimine sahip ülkelerde ise en üst seviyeye ulaşmaktadır (Esping-Andersen, 1990: 27-30).

Devletin egemenlik hakkının bir gereği ve maliye politikasının temel bir bileşeni olarak vergileme, ekonomik, sosyal ve siyasi açıdan önemli sonuçlar doğuran bir özelliği içerisinde barındırmaktadır (Glukhov ve Rozkhov, 2014: 325). Zira, sosyal güvenlik sisteminin primsiz rejim kısmını oluşturan sosyal yardım ve sosyal hizmetlerin finansman aracı olarak vergiler kullanılmaktadır. Dolayısıyla vergiler, devletin vatandaşlarının refah düzeyini yükseltme hedefinde önemli bir rol oynamaktadır. Diğer taraftan, vergileme gelirin ve servetin yeniden dağıtılmasında önemli bir rol üstlenmeye ve böylece sosyal politika aracı olarak kullanılmaya başladı (Steinmo, 2003: 228).

Vergilemenin sosyal politika açısından bir diğer önemi de vergi yükünün toplumda adil bir biçimde paylaşılması ile ilişkilidir. Çünkü sosyal politikaların varlık sebeplerinden biri de toplumsal eşitliği sağlamaktır. Ayrıca devletin en önemli müdahale araçlarından biri olan vergilemenin, düzenleyici veya yeniden dağıtıcı işlevleri de sosyal politikayı oldukça yakından ilgilendirmektedir. Vergilemenin tasarımında ve uygulanmasında sosyal politikaya yönelik bir amaç uyumunun gözetilmemesi halinde, vergilemenin, sosyal politikalar üzerinde arzu edilmeyen olumsuz sonuçlar yaratması kaçınılmaz görünmektedir (Karabacak, 2012: 223).

Geniş kapsamıyla ele alındığında, sosyal politikanın hedefleri ya da amaçları, toplumun en üst düzeydeki amaçlarıyla örtüşmektedir. Bu hedefler; sosyal gelişme, sosyal adalet, sosyal bütünleşme, sosyal barış, sosyal denge gibi başlıklar altında toplanabilir (Güven, 2013: 24). Sosyal politikanın genel olarak belirlenmiş bu amaçlarına ulaşmada verginin fonksiyonları ile sosyal politika arasında yakın bir bağlantı ortaya çıkmaktadır. Her ne kadar vergi ile belirlenen amaçlar ülkeden ülkeye farklılıklar gösterse de vergileme ve sosyal politika arasında var olan ilişkinin incelenerek eksik noktaların giderilmesinin sosyal politika hedeflerine ulaşmada katkı sağlayacağı aşikârdır. Aksi halde vergi sistemi ve sosyal politika arasındaki duyarlılık ne kadar azalırsa vergilerin sosyal fonksiyonu sosyal politikalar üzerinde etkisizliğe yol açacaktır.

Vergilemenin önemi devlet, toplum ve toplumu oluşturan bireyler açısından ekonomik ve toplumsal yapının değişimi ile her geçen gün artmaktadır. İşte bu artan önem vergilemeden beklenen amaçların gerçekleştirilmesinde büyük önem arz eden vergileme ilkelerinin anayasalarda yer almasına gerekçe teşkil etmiştir. Ancak, herhangi bir vergi sisteminde vergi adaletini sağlamaya yönelik anayasal kurallarla çözüm sağlanmış olsa bile, bu kuralların toplumsal refah ve gelir eşitsizliği açısından uygulamaya ne ölçüde yansıtılabildiği de ayrıca irdelenmesi gereken konulardan biridir (Gök vd., 2013: 269).

Vergiler en basit ve yalın şekliyle özel ekonomiden kamu ekonomisine aktarılan fonları ifade ettiğine göre özel ekonomiden alınırken, çeşitli ekonomik, sosyal, siyasal ve psikolojik etkiler meydana getirmeleri doğaldır. Ancak vergilerin etkilerinin iyi biçimde anlaşılabilmesi için vergileme ile güdülen amaçların veya aynı anlama gelmek üzere vergilerin fonksiyonlarının dikkate alınması gerekir (Erdem vd., 2013: 234).

2.1. Sosyal Politika ve Verginin Mali Fonksiyonu

Verginin mali fonksiyonu, devletin, devlet olma niteliğinden ve egemenlik hakkından kaynaklanan görevlerini yerine getirebilmesi için ihtiyaç duyduğu finansman kaynağını sağlamaktır. Bu yüzden verginin mali fonksiyonu verginin asli amacını oluşturmaktadır. Başka bir ifadeyle verginin mali fonksiyonu, toplumu meydana getiren bireylere bir fiyat karşılığı sunulamayan toplumsal nitelikteki mal ve hizmetler için gerekli olan finansman kaynağını sağlamaktır. Devletler, sürekli artış gösteren kamu giderlerini karşılamak için gelirlerini artırma yoluna gittiği gibi yeni vergiler getirmek ve vergi oranlarını artırmak suretiyle de finansman kaynağı yaratmaktadır (Pehlivan, 2013: 97-98; Edizdoğan vd., 2013: 146). Aynı zamanda, vergileme modern devletin ortaya çıkışıyla birlikte bir müdahale aracı olarak da kullanılmıştır. Bu yüzden günümüz modern devleti tarihsel anlamda daha önceki devlet biçimlerinin bile olmadığı ölçüde bir 'vergi devleti' haline gelmiştir ve hala vergi politikaları modern devletin uyguladığı politikaların mihenk taşını oluşturmaktadır (Pierson, 2000: 61).

Her ne kadar vergi politikası ve sosyal politika işlevsel olarak birbirinden farklı politikalar gibi görülse de aslında yakın ilişkiye sahiptirler. Devlet müdahalesinin bir parçasını oluşturan ve sosyal risklere karşı koruma sağlayan sosyal güvenliğin primsiz rejimini oluşturan sosyal yardım ve hizmetlerin finansmanı vergiler yoluyla sağlanmaktadır. Sosyal politika özellikle toplum içindeki geliri olmayan ve yetersiz gelire sahip, muhtaç konumdaki dezavantajlı gruplar içerisinde yer alan bireylerin sosyal ve ekonomik sorunlarını çözerek refah seviyesini artırma yolundaki çalışmaların bütünü olarak karşımıza çıkmaktadır. İşte tüm sorunların

çözümünün en can alıcı noktasında bu uygulamalar için devlet tarafından yapılacak kamusal mal ve hizmetlerin finansman kaynağını vergiler oluşturmaktadır.

2.2. Sosyal Politika ve Verginin İktisadi Fonksiyonu

Verginin devlete gelir sağlama fonksiyonu yanında, ekonomiyi düzenleme aracı olarak kullanılabilmesi, vergiye iktisadi bir fonksiyon kazandırmaktadır. Bir başka ifadeyle ekonomide büyüme ve istikrarın sağlanmasında vergilerden yararlanmak verginin iktisadi fonksiyonunu oluşturur (Pehlivan, 2013: 98).

Günümüzde sadece mali amaçlarla konulan vergilere pek rastlanmamaktadır. Tarafsız devletin yerini müdahaleci devlete bırakması devletin geleneksel hizmetlerinin yanı sıra iktisadi ve sosyal alanlarda da yeni görevler yüklenmesine neden olmuştur. Vergiler ile gerçekleştirilebilecek amaçlar; yatırımları, üretimi, tüketimi ve tasarrufları teşvik etmek ya da kısıtlamak, ödemeler dengesini düzenlemek, ekonomik istikrarı sağlamak, ekonomik yapıyı değiştirmek, boş kapasiteyi önlemek, spekülasyonu önlemek olarak sayılabilir (Edizdoğan vd., 2013: 146-147).

Vergilere yüklenen bir diğer fonksiyon da konjonktürü düzenleme görevidir. Konjonktürel dalgalanmalar, ekonominin daralması ve genişlemesi biçiminde ortaya çıkmaktadır. Konjonktürün daralma dönemlerinde talep düşüktür, arz fazlası vardır. Bunun için devletin ekonomiyi canlandıracak önlemler alması gerekir. Bu önlemler maliye, para veya dış ticaret politikaları ile olur. Maliye politikası araçları içinde en önemli yeri vergi oluşturur. Vergileri düşürmek yoluyla harcanabilir geliri ve harcanabilir gelirin bir fonksiyonu olan tüketimi artırmak amaçlanmaktadır. Konjonktürün genişleme dönemlerinde ise, vergilerin, talebi kısma ve enflasyonist baskıları azaltma yönünde bir işlevi olabilir (Kirmanoğlu, 2009: 259).

Sosyal politikanın önemli hedeflerinden birini de ekonomik büyüme oluşturmaktadır. Keynesyen iktisadi görüşün ortaya çıkmasıyla beraber yukarıda da değinildiği üzere devlet ekonomide ekonomik istikrar olarak ifade edilen fiyat istikrarını sağlamak, tam istihdama ulaşmak, ödemeler dengesini sağlamak, arzulan ekonomik büyümeye ve kalkınmaya ulaşmak için maliye politikası aracı olarak vergileri kullanmaktadır. Ekonomik sorunlardan en çok etkilenen kesimler şüphesiz ki gelir seviyesi düşük olan ve ya korunmaya muhtaç olan kimselerdir. Ekonomisi gelişmiş ülkelerde az gelişmiş ekonomilere göre daha adil bir gelir dağılımından da söz edilebilir.

Ekonomik büyüme ile beraber bireylerin ekonomiden aldıkları pay artacak ve refah seviyelerinin artmasına yol açacaktır. Ancak salt ekonomik büyüme düşünülmeyip gelir dağılımı da ekonomi ile paralel olması, ekonomik büyüme ve sosyal politika arasındaki bağın kopmaması gerekmektedir.

Gerçekten de, işsizliğe ve yoksulluğa karşı savaşım, sosyal yardımlar, sosyal güvenlik sistemleri, işsizlik sigortaları, asgari geçim düzeyinin güvence altına alınması, eğitim, sağlık ve konut politikaları, ülkelerin gelişme düzeylerine bağlı olarak büyük ayrımlar göstermektedir (Güven, 2013: 89)

2.3. Sosyal Politika ve Verginin Sosyal Fonksiyonu

Vergilerin günümüzde geleneksel amaç olarak ifade edilen kamu harcamalarını finanse etmesinin yanı sıra mali olmayan amaçları da artarak vergilemenin daha etkili ve önemli bir araç haline gelmesine yol açmıştır. Günümüzde vergileme ile kaynakların yeniden dağıtımı sosyal devletin amaçlarına ulaşmasında önemli bir rol oynamaktadır. Dolayısıyla vergilemenin mali olmayan amaçları devlet müdahalesinin yükselişe geçtiği dönemlerde hükümetlerin başvuru kaynaklarından biri olmuştur.

Bu mali olmayan amaçlardan özellikle sosyal amaç piyasa mekanizmasının gerçekleştiremediği adil bir gelir ve servet dağılımının eşitsizliği azaltacak şekilde vergiler

aracılığıyla sağlanmasıdır. Vergiler, sosyal adaletin gerçekleştirilmesi için bir sosyal politika aracı olarak kullanılmaktadır. Verginin sosyal yönünü vurgulayan ilk maliyecisi Wagner olmakla beraber Keynes ise bu görüşleri iktisadileştirmiştir (Zweig, 1980: 7-8).

Siyasi iktidarlar mevcut gelir dağılımındaki adaletsizlikleri gidermek amacıyla vergilemeyi bir politika aracı olarak kullanabilir. Bu amaçla vergileme, artan oranlılık, muafiyet ve istisnalar gibi çeşitli tekniklerden yararlanabilir. Özellikle, şahsi olma niteliği ağır basan gelir vergileri bu amaçla kullanılabilir. Tabii ki, bu amacın tam olarak gerçekleşmesi için vergi politikasını tamamlayıcı bir harcama politikası da olması gerekir, yani yüksek gelir kesiminden, alınan vergileri düşük gelir kesime aktaran (transfer veya bu kesimin daha çok yararlandığı hizmetler gibi) bir kamu harcama yapısı olması gerekir (Kirmanoğlu, 2009: 259).

Modern devletin asli görevlendiren biri de sosyal güvenlik sisteminin oluşturulması ve sosyal risklerle mücadeledir. Sosyal güvenlik aidatlarının vergiye tabi tutulmaması, sosyal yardım uygulamalarının vergi dışı bırakılması, teşebbüslerin sosyal yardımlarının gider olarak kabul edilmesi ve yararlanan yönünden vergiye tabi tutulmaması sosyal güvenlik amacıyla tanınan vergi avantajları arasında gösterilebilir. Özellikle yaşlılara, ekonomik olarak korunmaya muhtaç olanlara ait gelirlerin vergi dışı bırakılması, sosyal güvenlik amacına yönelmiş vergi politikası araçları olarak kabul edilebilir (Edizdoğan, 2007: 164).

3. SOSYAL POLİTİKA ARACI OLARAK GELİR VERGİSİ

Sosyal politika ile vergileme arasındaki ilişkide değinilecek olan bir husus da; her ne kadar vergi sisteminin doğrudan bir sosyal politika aracı olarak sosyal politikanın amaçlarıyla örtüşmesinin yanı sıra vergi sisteminde seçilen vergilerin özellikleri de önem arz etmektedir. Bir başka ifade ile vergi sisteminin bütünü oluşturulan vergilerin seçimi, vergi sistemi içinde mükelleflerin kişisel özelliklerini kapsayıp kapsamadığı, emek gelirinin korunması, istisnalar ve muafiyetler, artan oranlı tarife yapısı, ödeme gücünün dikkate alınması, adaletli ve dengeli bir vergi dağılımının gözetilmesi gibi özellikleri kapsamaması vergilerin sosyal politika aracı olarak kullanılmasında dikkat çekici unsurlardır.

Sosyal politika aracı olarak vergilerin üstlenmiş olduğu fonksiyonların yerine getirilmesi açısından vergileri dolaylı vergiler ve dolaysız vergiler açısından da bir tasnife tutulması yerinde olacaktır.

Dolaylı ve dolaysız vergi ayırımı, uygulamada halen önemli ölçüde geçerli bir ayırım türüdür. Ancak bu ayırım, kesin kabul görmüş kıstaslara göre yapılamamaktadır. Genellikle konusu gelir ve servet unsuru olan vergiler, dolaysız vergi sayılırken, mal ve hizmetlerden bir kısım ekonomik ve hukuki muameleler üzerinden alınan vergiler, dolaylı vergi olarak nitelendirilmektedir. Vergilerin dolaylı ve dolaysız olarak ayırımı, vergilemede adaletin sağlanması bakımından üzerinde önemle durulan bir konudur (Pehlivan, 2013: 120).

Dolaysız vergiler, yükümlünün mali gücünü doğrudan doğruya, araya herhangi bir şey girmeksizin vergilendirdiklerinden daha adildirler. Bu bakımdan dolaysız vergilerin, yükümlünün vergi ödeme gücünü tam olarak gözetecek şekilde düzenlenmeleri mümkündür. Nitekim bu vergilerde; en az geçim indirimi, diğer kişisel ve aileye ait yükler için çeşitli indirimler, gelir ve servet arttıkça artan oranlı tarifeler ve gelirin niteliğine ve kaynağına göre farklı vergilendirme yani ayırım ilkesi uygulanabilir. Buna karşılık, dolaylı vergiler anonimdir. Bu vergilerde kesin olarak bilinen kimse, aracı yükümlüdür. En son vergilendirilmek istenen kimse, ismen belli değildir. Bu bakımdan dolaylı vergilerin, kişisel ödeme güçlerine uydurulması çok güç hatta çoğu kez olanaksızdır (Edizdoğan vd., 2011: 288).

Artan oranlı verginin modern yeniden dağılımda yalnızca sınırlı bir rol oynadığı sonucuna varmak yanlış olur. Her şeyden önce, vergi oranı genelde nüfusun çoğunluğu açısından sabit bir orana yakın seyretse de, en yüksek gelirler ve en büyük servetler üzerindeki vergi oranının hissedilir ölçüde artması –ya da tam tersine düşmesi- eşitsizliğin yapısını ciddi biçimde

etkileyecektir. Aynı zamanda son yıllardaki vergi rekabeti de, sermayenin serbest dolaşımı bağlamında, birçok devletin sermaye gelirlerini artan oranlı vergiden muaf tutmasına yol açtı. Sonu olmayan bu yarış, özellikle kurumlar vergisi oranında indirim yapılması ve emek gelirleri vergiye tabi tutulurken, faiz kazançları, kar payları ve diğer finansal kazançların vergiden muaf tutulması konularında sürüp gidiyor. Bunun sonuçlarından biri, birçok ülkede bugün en yüksek gelir dilimine uygulanan vergi oranının azalması ya da gelecekte azalacak olmasıdır. Toplumsal hiyerarşinin tepesindekilere uygulanan bu azalan oranlı vergi, eğer gelecekte daha da azalarak varlığını sürdürecektse, bunun servet eşitsizliğinin dinamikleri üzerinde önemli neticeler doğurmaması ve sermayede güçlü bir yoğunlaşmaya yol açmaması pek de olası değildir (Piketty, 2014: 536-537).

İşte bu bağlamda gelir ve kazanç üzerinden alınan gelir vergileri aracı mükellefiyeti içermediği, vergi yansımalarının pek mümkün olmadığı, direk mükellefin ödeme gücünü dikkate alması gibi unsurları barındırdığından dolaysız vergiler kategorisinde yer almaktadırlar ve sosyal politika ile belirlenen hedeflere ulaşmada diğer vergilere nispeten başarılı olma durumları söz konusudur.

4. TÜRKİYE'DE SOSYAL POLİTİKA AÇISINDAN GELİR VERGİSİ UYGULAMASI

Türkiye'de yürürlükte bulunan gelir vergisi 193 sayılı Gelir Vergisi Kanunu'nda düzenlenmiş olan ve 1950 yılında Alman vergi sisteminden ülkemize iktibas edilerek günümüze kadar birtakım düzenlemelerle halen yürürlükte olan, gerçek kişilerin bir takvim yılı içinde elde etmiş olduğu kazanç ve iratların safi tutarı üzerinden gelirin vergilendirildiği dolaysız ve subjektif karakterli bir vergi olarak ifade edilebilir.

Bu yönüyle Gelir Vergisi kanununda sosyal politika aracı olarak kullanılabilen çeşitli vergisel düzenlemeler bulunmaktadır.

Tablo 1: 2016 Yılı Vergi Gelirleri Tahsilatının Dağılımı (%)

Gelir Vergisi	22,67
Kurumlar Vergisi	7,96
Katma Değer Vergisi	33,03
Özel Tüketim Vergisi	22,94
Motorlu Taşıtlar Vergisi	1,93
Veraset ve İntikal Vergisi	0,10
BSMV	1,97
Şans Oyunları Vergisi	0,18
Özel İletişim Vergisi	1,02
Damga Vergisi	2,62
Harçlar	3,72
Diğer	1,86

Gelir İdaresi Başkanlığı Vergi İstatistiklerinden derlenmiştir.

Gelir Vergisi Kanununun 103. maddesindeki 2016 yılı vergi tarifesine bakıldığında emek gelirinin sermaye gelirinine göre ayırma teorisi kapsamında korunduğu görülmektedir. Çünkü ücret geliri haricindeki kazanç ve iratlarda 69.000 TL'nin üzerindeki gelir üzerinden %35 vergi alınırken ücret gelirinde 110.000 TL'nin üzerindeki kazançlarda %35 vergi oranı görülmektedir. Bu da ücret geliri elde vergi mükelleflerinin gelirinin belirtilen tutarı aşması halinde sermaye gelirlerine göre 69.000 TL ile 110.000 TL'lik kısımları arasındaki kazançta %8 oranında vergisel bir avantaj sağlamaktadır. Fakat bu uygulamayı doğrudan bir sosyal politika aracı olarak düşünmemiz, vergi mükellefinin ülkemiz şartlarında yüksek olarak kabul

edilebilecek bir tutar olan 69.000 TL'nin üzerinde gelir elde edenlere yönelik olduğu için çok gerçekçi olmayacaktır.

Söz konusu artan oranlı vergi tarifesi ile ilgili olarak son zamanlarda yapılan eleştirilerden biri de ücretlilerin gelirinin artması dolayısıyla bir üst dilim tarifelere (% 15'den %20'ye, %20'den %27'e) geçmeleri durumunda maaşlarının düşmesi sonucunda aslında sabit olan maaşların vergi dilimi artmasıyla düştüğü tartışmaları yaşanmaktadır. Toplu iş sözleşmelerinde ek ders, döner sermaye, mesai ücretleri gibi ödemelerin vergi dışı bırakılması ücretlilerin gelirinde ve dolayısıyla refah seviyelerinin artışına yol açması beklenebilir.

GVK 23.maddesinde yer alan kanunla kurulan ve tüzel kişiliği olan emekli sandıkları tarafından ödenen ve kanunun belirlediği tutarı aşmayan emeklilik, dul, maluliyet ve yetim aylıklarının vergiden istisna edilmesi, toprak altı maden işletmesinde çalışan işçilerin yeraltında çalıştıkları zamana ait ücretlerin vergiden istisna edilmesi, evlerde, bahçelerde özel hizmetçi ve benzerlerinin vergi dışı bırakılması, cezaevinde çalışan tutuklulara, sanat okullarında çalışan öğrencilere yapılan ücret ödemelerinin vergi dışı bırakılması sosyal politika aracı olarak sosyal politika hedeflerine ulaşmada kullanılabilir. Yine ücret geliri elde eden kişilere işverenler tarafından yapılan yemek, ulaşım, konut ve giyim yardımları belli koşullar altında vergiden istisna edilmiştir. GVK 31.maddede düzenlenmiş olan sakatlık indirimi engellilerin korunması bağlamında sosyal politika aracıdır. Burada vergi mükelleflerinin sakatlık durumuna göre 2016 yılı için birinci derece sakatlar için vergi matrahlarından yapılacak aylık 900 TL indirim tutarı vergi mükellefine aylık 135 TL, ikinci derece sakatlar için aylık 460 TL indirim vergi mükellefine aylık 69 TL ve üçüncü derece sakatlar için aylık 210 TL'lik indirim tutarı vergi mükellefine aylık 31.50 TL karşılığında bir vergi avantajı sağlamaktadır. Bu indirimden serbest meslek kazancı elde eden serbest meslek erbabının bakmakla yükümlü olduğu kişiler arasında engelli olanlar varsa ve ticari kazançta basit usulde vergiye tabi mükellefin kendileri engelli olmaları durumunda engel derecelerine göre yararlanması söz konusudur. GVK 32. maddesine göre ücretin gerçek usulde vergilendirilmesinde asgari geçim indirimi uygulamasında mükellefin kendisi, bakmakla yükümlü olduğu eş ve çocukları için asgari geçim indirimi sosyal politika işlevi taşımakla beraber bu tutarların hesaplanmasında asgari ücret tutarının dikkate alınması dolayısıyla bekar mükellef aylık 123,53 TL, evli eşi çalışmayan mükellef aylık 148,23 TL ,eşi çalışmayan ve bir çocuğu olan mükellef aylık 166,76 TL , evli iki çocuğu olan mükellef aylık 185,29 TL, üç çocuğu olan bir ücretli için 2016 yılı aylık 209,99TL'lik bir ödeme, sakatlık indirimdeki tutarlarda olduğu gibi söz konusu ödemelerin yetersiz kalması ve gelir seviyelerine bakılmadan yapılması nedeniyle tam bir sosyal politika işlevini görmesi tartışmalıdır.

Engelli vatandaşları ilgilendiren bir başka indirim tutarı ise GVK 89. Maddede düzenlenmiş olan, korumalı işyerlerinde istihdam edilen zihinsel ve ruhsal engelli çalışanlar için işverenler tarafından ödenen ücret, asgari ücretin yıllık brüt tutarının yüzde % 150'sini aşmamak kaydıyla indirilebilmesi istihdamı zor olan söz konusu engelli vatandaşları çalışma hayatına katılmalarını sağlayarak önemli sayabileceğimiz bir sosyal politika aracıdır.

Ücret geliri elde eden vergi mükelleflerine yönelik bir başka sosyal politika düzenlemesi ise GVK 63.ve GVK 89. Maddelerde düzenlenmiş olan mükellefin kendisine, eşine ve küçük çocuklarına yönelik belirli koşullarla belirlenmiş şahıs sigorta primleri ile özel hayat sigorta primlerinin indirilmesidir. Sigorta primlerine tanınan bu indirimler bireylerin sigorta sisteminden yararlanmalarını teşvik ederek ölüm, sağlık, hastalık, engellilik, kaza, analık, doğum gibi durumlarda hazırlıklı olmalarını sağlamaktadır. Sendikalara ödenen aidatlar ile ücretlilerden işsizlik sigortası kesilen kapsamında kesilen % 1 oranındaki çalışan payının vergiden indirilmesi çalışanların sendikalaşmasına katkı sağladığı gibi işsizlik durumunda da belirli ölçüde katkı sağlaması sosyal politika işlevi olarak ifade edilebilir.

GVK 25. maddesinde yer alan ölüm, sakatlık, hastalık ve işsizlik nedeniyle verilen tazminat ve yardımlar, muhtaç olanlara yapılan yardımlar, nafakalar çocuk, evlenme ve doğum yardımlarının vergi dışı bırakılması sosyal politikanın güçsüzleri koruması ile ilgiliyken yine GVK 28-29. maddelerinde yer alan tahsil, tatbikat ve teşvik ikramiyelerinin vergi dışı bırakılması, teknoloji geliştirme bölgelerinden elde edilen ücretlerin vergiden istisna edilmesi, teknoloji merkezleri ile Ar-Ge merkezlerinde çalışan ücretlilerden doktoralı olanlar için %90'ı diğerleri için de %80'i kapsayan vergi dışı bırakılma sosyal politikanın ekonomik büyüme hedefiyle örtüşmektedir.

Ticari kazançlarla ilgili en önemli muafiyet olan GVK 9. maddesinde yer alan esnaf muafılığı gelir seviyesi düşük olan gezici olarak, bir iş yeri açmadan kanunun belirlemiş olduğu şartlarda gelir elde mükelleflerin yanı sıra hamal, tamirci, kundura boyacısı gibi düşük gelirlilerden vergi alınmayarak ödeyecekleri vergi miktarı kadar bu kişilere ekonomik katkı sağlanması sosyal politika anlamında bir desteği ifade etmektedir. Yine ticari kapsamında değerlendirilecek bir başka istisna GVK 20.maddesinde yer alan eğitim ve öğretim işletmeleri kapsamındaki okul öncesi eğitim, ilköğretim, özel eğitim ve orta öğretim özel okullarının işletilmesinde beş vergilendirme döneminde vergi alınmaması, hayırsever vatandaşların yapmış olduğu GVK 89. Madde de yer alan sağlık, eğitim ve sosyal tesis bağışlarının tamamının beyana tabi gelirden düşülmesi doğrudan sosyal politika ile ilişkilidir.

Sosyal politikanın kapsamı içerisine giren küçük çiftçilerin GVK 53. maddesinde yer alan bir biçerdöver, on yaşına kadar iki traktörünün olmaması ve zirai faaliyetin yapıldığı arazinin kanunda belirtilen büyüklüğü ve hayvancılık ile ilgili yine kanunda belirtilen şartları aşmaması durumlarında gelir vergisi tarifesinin çok altında olan %1 ila %4 oranlarında vergi alınması kaynak aktarımı şeklinde alınması gereken vergiden vazgeçildiği miktarda ekonomik bir katkı sağlamaktadır.

Sosyal politikanın hedefleri ile örtüşen bir başka gelir vergisi uygulaması ise GVK 89. Maddesinde belirtilen beyana tabi gelirden yapılacak indirimler kısmında yer almaktadır. Bu madde kapsamında yer alan unsurlar şöyle açıklanabilir.

Vergi mükelleflerinin Türkiye'de yapılması şartıyla kendisi, eşi ve küçük çocuklarına yönelik özel eğitim ve sağlık harcamalarının beyana tabi gelirin %10' unu aşmamak kaydıyla beyan edilecek gelirin indirilmesi beşeri sermayenin güçlenmesine yol açmaktadır. Gıda bankacılığı kapsamında faaliyette bulunan derneklere bağışlanan gıda, yiyecek, temizlik ve yakacak yardımlarının ve doğal afet yardımlarının, Kızılay'a yapılan bağış ve yardımlarının tamamının beyana tabi gelirden düşülmesine olanak tanınması fakirler, kimsesizler için yapılan yardım miktarlarının artmasına yol açacağından ihtiyaç sahipleriyle bu malların buluşması sağlanmış olacak ve söz konusu bireylerin refah seviyelerinde artışa yol açacaktır.

Bunlara ek olarak GVK 21. Maddesinde hüküm bulan konut olarak kiraya verilen gayrimenkullerden belirli şartlar altında vergi alınmaması teşvik unsuru olarak kısmen toplumdaki konut sıkıntısının azalmasına katkı sağlama özelliği taşımaktadır.

5. SONUÇ

Sosyal devletler izlemiş oldukları vergi politikaları ile sadece kamusal mal ve hizmetlerin finansmanını sağlaması olarak ifade edilen mali amaçları hedeflemezler. Mali olmayan amaçlar da gün geçtikçe devletlerin vergileme politikalarını belirleyen birer asli unsur şekline bürünmüştür. Aynı şekilde Türkiye'de de vergileme ile gelir ve servet dağılımındaki eşitsizlikleri azaltmadan ekonomik istikrarın sağlanmasına, arzulanan ekonomik büyüme ve kalkınmaya ulaşılması gibi sosyal politikanın ilgi alanına giren birçok mali olmayan hedefleri vardır. Özellikle işçi sınıfı dışındaki toplumdaki diğer sınıfların da sosyal politikanın ilgi alanına girmesi, genel anlamda bireylerin asgari yaşam şartlarının sağlanması hatta daha iyi seviyelere getirilmesi olgusuyla bu hedefler daha dikkat çekici bir hal almıştır.

Bu çalışmada Türkiye’de vergi sisteminin sosyal politika ile ilişkisi Gelir Vergisi temelinde incelenmiştir. Hem sosyal politikanın finansman aracı hem de vergilerin servet unsurlarını ve dolayısıyla gelir dağılımını yeniden düzenleyici rolü anlamında en uygun vergi olarak taşıdığı özellikler açısından gelir vergisi görülmektedir. Ancak Tablo 1’de de görüldüğü üzere 2016 yılı toplam vergi gelirleri tahsilatı incelendiğinde Gelir Vergisinin payı % 22,67 Kurumlar Vergisinin payı % 7,96 iken sosyal politika açısından gelir üzerinden alınan vergiler kadar olumlu katkıları söylenemeyecek olan Katma Değer Vergisinin payı % 33,03 ve özel tüketim vergisinin payı ise % 22,94 olarak görülmektedir. Yıllık vergi istatistikleri incelendiğinde Gelir Vergisinin toplam vergi gelirleri içindeki payı kayda değer bir artış göstermezken dolaylı vergiler olarak ifade edilen ve kişilerin ödeme gücünün çok fazla dikkate alınmadığı ve vergilendirmede adaletsiz olarak görülen katma değer vergisi, özel tüketim vergisi gibi harcamalar üzerinden alınan dolaylı vergilerin payı sürekli üst seviyededir.

Ancak Anayasa’nın 73. maddesinde de belirtildiği üzere; herkesin ödeme gücüne göre kamu harcamalarının finansmanına katılması, adaletli ve dengeli vergi dağılımı maliye politikasının sosyal amacı olmalıdır prensipleri toplam vergi gelirleri içerisinde dolaylı vergilerin payının gün geçtikçe artmasıyla erozyona uğramakta ve sosyal politikanın amaçlarıyla gelir vergisi amaçlarının ortak bir hedefe odaklanmasında başarısızlık arz etme eğilimine yol açmaktadır.

Gelir vergisi ile sosyal politika arasında kurulan ilişkide değinilen hususlardan özellikle asgari geçim indirimi, sakatlık indirimi gibi tutarların günümüz ekonomik koşullarında yetersiz kaldığı görülmektedir. Kayıt dışının yüksekliği gelir vergisi gibi dolaysız vergilerin müdahale aracı olma işlevini yitirip dolaylı vergileri ön plana çıkarmasının yanı sıra gelir vergisinin yükünün kesintiye tabi olan ücret gelirleri üzerinde yoğunlaşmasına yol açarak ücret gelir elde eden düşük gelirlilerin sermaye geliri elde edenlere göre daha fazla vergi yükü ile karşı karşıya kalmalarına yol açmaktadır. Benzer bir şekilde küreselleşme ile beraber sermayenin verginin alınmadığı veya daha az alındığı ülkelere kayması da ücret gelirleri üzerinden vergi alınmasına baskı yapmaktadır. Bu durum sosyal politika hedefleri ile bağdaşmamaktadır.

Ayrıca ayrı bir çalışma konusu olabilecek, teorik anlamda tartışılan, fakat çeşitli güçlükler nedeniyle uygulama alanı bulamayan, belirli bir yoksulluk sınırında bulunan kişilerden vergi alınmamasının yanı sıra bu kişilere belirlenen gelir seviyesinin altında kalması durumunda devletin kaynak aktarması şeklinde ifade edebileceğimiz negatif gelir vergisi de sosyal politika anlamında bir araç olarak kullanılabilir.

Son olarak da vergileme politikası ile sosyal politika hedeflerine ulaşmada gelir vergisi ücretliler, engelliler, hükümlüler, çocuklar, öğrenciler, küçük çiftçiler, düşük gelir grupları, afetzedeler gibi dezavantajlı grupların yanı sıra AR-GE faaliyetleri, sağlık, eğitim, konut, gibi imkan ve olanaklarının yanı sıra iktisadi büyüme, kalkınma gibi unsurları da vergileme sürecinde dikkate alarak istenilen düzeyde olmamakla beraber dolaylı vergilere göre çalışmada belirtildiği üzere dolaysız ve dolaylı katkılar sağlamaktadır.

KAYNAKÇA

Barr, N. (2004) Economics of the welfare state, Oxford: Oxford University Press.

Edizdoğan, N., Çetinkaya, Ö. ve Gümüş, E. (2013) Kamu Maliyesi, 5.Baskı, Bursa: Ekin Basım Yayın Dağıtım

Edizdoğan, N. (2007) Kamu Maliyesi, Bursa: Ekin Basım Yayın Dağıtım

Erdem, M., Şenyüz, D. ve Tathoğlu, İ. (2013) Kamu Maliyesi, 11. Baskı, Bursa: Ekin Basım Yayın Dağıtım

Esping-Andersen, G. (1990) The three worlds of welfare capitalism, Princeton: Princeton University Press.

- Glukhov, V. V., Rozkhov, Y. M. (2014) Social implication and functions of tax in market economy conditions, Life Science Journal, 11 (11s), 325-328.
- Gök, M., Biyan, Ö. ve Akar, S. (2013), "Vergilemede Adalet İlkesinin Anayasal Temelleri ve Uygulamaya Yansımaları: Seçilmiş OECD Ülkeleri Açısından Karşılaştırılmalı Bir Analiz", Marmara Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi, Cilt XXXIV Sayı: I, s.269-292.
- Güven, S. (2013) Sosyal Politikanın Temelleri, 5.Baskı, Bursa: Ezgi Kitabevi
- Karabacak, Y. (2012) "Sosyal Politika Aracı Olarak Vergilemenin İşlevleri: Türkiye Örneği" www.journals.istanbul.edu.tr/iuifm/article/download/.../1023020413
- Kirmanoglu, H. (2009) Kamu Ekonomisi Analizi, 2. Baskı, İstanbul: Beta Basım Yayım Dağıtım A.Ş.
- Pehlivan, O. (2013) Kamu Maliyesi, Trabzon: Celepler Matbaacılık
- Pierson, C. (2000) Modern Devlet, İstanbul: Çiviyazıları.
- Piketty, T. (2014) Kapital, İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları
- Steinmo, S. (2003) "The evolution of policy ideas: tax policy in the 20th century", British Journal of Politics and International Relations, Vol. 5, No. 2, May 2003, pp. 206-236
- Şenkal, A. ve Doğan, M. (2012) "Sosyal Politika ve Sosyal Haklar; Vatandaşlık Haklarının Yeniden Kavramsallaştırılması Arayışı", Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Cilt: 9, Sayı: 17, s. 63-80
- Tanzi, V. (2008) "The role of the state and public finance in the next generation", OECD Journal on Budgeting, Volume 8 – No. 2, pp.1-27.
- Yorgun, S. (2013) "Sosyal Politika Açısından 6356 Sayılı Sendikalar ve Toplu İş Sözleşmesi Kanunu" Çalışma ve Toplum, 2013/4
- Zweig, K. (1980) The Origin of Germany's Social Market Economy: The Leading Ideas and Their Intellectual Roots. London: Adam Smith Institute.
- 193 Sayılı Gelir Vergisi Kanunu